
Mihály Emőke

AKIK MÁR '90-BEN SZÜLETTEK

Sokszor látok olyat, hogy valaki '90-ben született. Mármost 1990-ben, és Romániában. Valami szánakozásfélét érzek ilyenkor, el is fordítom a fejem a bulletinról, és a tekintetem a tulajdonosáról, a possesszorról, ahogy a bulletin-tulajdonosokat hívják, hogy ne vegye észre rajtam. Léteznek olyanok is, akik mondjuk kétévesek voltak a forradalomkor, és ők éppúgy nem emlékezhetnek semmire, mégis valahogy a '90-es születésűeket érzem a legbalszerencsésebbeknek. És persze vannak, akik jóval '90 után születtek, de őket már sok más élménnyel és tudással kárpótolta a sors, nagyon-nagyon fiatalok, és megvan az az előnyük is, hogy még nem rongthatták el egészen az életüket. De a '90-esek éppen csak hogy lemaradtak valamiről, ráadásul alig fiatalabbak azoknál, akik még nem.

Először is, mielőtt még megmagyaráznám, hogy mi az oka ennek a lenézésszerűségnek vagy sajnálatszerűségnek, bocsánatot kérek mindenkitől, aki a '90-es évben született, és hogy most, hogy ezeket kimondom, esetleg megsértem vele. Én '90 előtt születtem, azért van, hogy bármit írok, rögtön jön a késztetés, hogy már előre megpróbáljak mindenkit kiengesztelni. Akik átélték azokat az időket, tudják, mennyire kockázatos volt '90 előtt bárkit is megbántani. Az emberek nem problematizáltak nyilvánosan, nem kritizáltak, nem nyitottak vitát, nem emelték fel a hangjukat, nem néztek csúnyán senkire, mindenkinek előre köszöntek, veszekedni is legfeljebb a házastársak veszekedtek, zárt ajtók mögött. Nyilván mert nem lehetett tudni, ki fog bármilyen csekélységért szörnyű bosszút állni, ki márt be ott, ahol akkoriban oly könnyen lehetett bárkit bemártani. Azóta is úgy látom jónak, hogy mindenkitől elnézést kérjek, főleg azoktól, akik megbántottak, és igyekszem nem kihúzni a gyufát vagy a dugót, kinek, ahogy tetszik. Van egy angol barátnőm, aki szerint a romániaiakat, pontosabban a középkorú romániaiakat, a testtartásukról lehet felismerni, elsősorban amikor a hatóság emberével beszélnek: behúzzák a nyakukat, mindenféle értelemben.

Az érem másik oldala – és itt rá is térek arra, hogy miért sajnálom a '90-ben születetteket –, hogy akik nem éltek a régi rendszerben, soha nem tapasztalták meg, mit jelent, hogy egy ideig nem lehet kitéteni a szádat, és

aztán meg lehet. Nem tudhatják, milyen érzés volt az, amikor '93-ban Kolozsváron buszjegyért álltam sorban, akkor már nem voltak olyan hosszúak a sorok, mint korábban, és egy férfi előrecsörtetett, a bódé ablakához, és én odaszóltam neki, ráadásul románul: Uram, éppen ennyire siet? Nem akar-e inkább sorba állni? És ő azt válaszolta, hogy „de”, és a sor végére kullogott, és én abszolút nem félttem, hogy mi lesz ennek később a következménye. Aki '90-ben született, ezt a boldogságot soha nem érezhette. Az ember ma annyit anyázhatik, pláne interneten, hogy a végén már elfogja a hányinger saját magától is, de nincs meg az a mámoros ernyedtség, hogy hú de jó, nem kell tartani a megtorlástól.

Ha a közösségi oldalakra kipoztolt aforizmák sok lájkot vonzó, frapáns stílusában folytatnám a '90-esek lesajnálását, azt is mondhatnám, hogy aki '90-ben született, annak semmi esélye nincs már arra, hogy szabályszerűen kapjon sólyomegyenruhát, diktátorportrés tankönyvet, felmentést kötelező almaszedés alól, egy kiló disznóhúst feketén a borbélytól, új könyveket aprópénzért a könyvesboltból, külföldi zöldalma- vagy mandarin-sampont halkonzervvel összecsomagolva az illatszerboltból, tetűt a pionírtáborban, poloskát a tárcsás telefonjába, Dunakavicsot és Világ Ifjúsága magazint ajándékba ismeretlen magyarországi turistáktól, a vévés nénitől egylejes belépő fejében félarasznyi smirgliszzerű vécépapírt, nyirkos kézzel összetekerve, nem vásárolhat sportújságot, aminek a címdalán köszöntik a pártkongresszust, és így tovább. De efféle lemaradások mindenkit érnek, akármikor, akárhol, bármely generációból, aki egy bizonyos térben és időben született és él, és hát minden ember ilyen.

Valójában egyáltalán nem ezért gondolom úgy, hogy nem volt jó éppen '90-ben megszületni. Hanem inkább mert a '90-ben születetteknek semmiféle élményük nem lehet arról a pontszerű kicsi valamiről a '80-as évek metafizikus lejtőjének végén, amit forradalomnak szoktunk nevezni, arról a pár napról, ami illúzióknak tűnt, mert soha nem hittük volna, hogy ilyes-
mik megtörténhetnek, és aztán kiderült, hogy valóságos események, majd nagyon rövid idő után kiderült, hogy mégiscsak megvezetés, de a dolgok már soha többé nem rendeződhetek vissza ugyanúgy, ami melleleg azért megnyugtató. Ez az utolsó mondat kissé homályos lett, mint a '80-as évek költői beszédmódja, például Sütő András áthallásos írásművészete, de megmagyarázom.

A '80-as évek metafizikus lejtőjén azt értem, hogy az ember normális körülmények között úgy éli az életét, hogy az első évtizedeiben folyton gyarapszik, egyre okosabb, erősebb, ügyesebb lesz, bővül az ismeretségi köre

és a látóköre, saját családot alapít, egyre több mindene lesz, egyre több mindennek örülhet vagy örülhetne, halad előre a karrierjében is, vagy abban, amibe sok energiát fektet, és amiért kitartóan küzd, aztán ahogy kezd öregedni, kénytelen beállni a leszállópályára, fogy az ereje, gyerekei kirepülnek, barátai elköltöznek, és már nem szerez új barátokat, amikor nyugdíjas lesz, megcsappan a jövedelme, az életszínvonala, az ereje, a vonzereje és az emlékezőképessége, aztán ha igazán sokat él, minden ismerőse kihal mellőle, majd ő maga is mindentől megfosztva megy a sírba. Persze, van úgy, hogy, például krónikus vagy korán jött halálos betegség esetén, az élet görbéje nem pontosan ilyen ívben halad felfelé majd lefelé, de azért valahogy ez az általános, és ezt tartjuk normálisnak. Akik már éltek a '80-as években, és ez Romániában történt velük, azoknak a leszállópályáról nagyon erős élményeik lehetnek, függetlenül attól, hogy milyen életszakaszukban voltak éppen akkor. Megtapasztalták, hogy fokozatosan egyre több minden fogy el mellőlük és belőlük: leginkább a szabadság, a normalitás, és minden, ami még szükséges a megélhetéshez. Rossz hírre rossz hírek jöttek, megvonások, eltávolítások és ellehetetlenítések. Ennél szörnyűségesebb már nem lehet, gondoltuk, és közben arról is meg voltunk győződve, hogy jobb se lesz már soha, logikus, ha folyton minden csakis rosszabbra vált. Mégis a következetesen lefelé tartó vonalnak egyszer csak megtört az íve, pedig mindenki úgy hitte, bármilyen életkorú is volt, hogy ez már nem fog megtörténni az ő életidejében. Az öregedés természeti törvény, nincs többé felfelé ívelés és gyarapodás semmiben, ami test és anyag, és mi a '80-as évek társadalmi leépülését is természeti törvénynek éreztük, ezért ismételtük a csoda szót olyan gyakran azokban a napokban, amikor valahogy beszélni kellett arról, ami történt. Azok, akik '90-ben születtek Romániában, nem tapasztalhatták meg ilyen sokkolón, milyen az, hogy bár semmi nem jogosít fel a reményre, egyszer csak mégis megszűnnek a természeti törvények, a nehézkedés.

És nyilván csak pillanatokra szűntek meg: amikor a recsegő, sípoló rádióból megtudtuk, hogy a sok halott ellenére egyre nő a tüntető tömeg Temesváron, amikor az utolsó tüntetés mellettől ellenné fordult Bukarestben, és a tévékamera percekig csak az eget mutatta. Amikor felszállt a helikopter. Amikor George Marinescu bocsánatot kért az új, felszabadított tévében az egész régi tévé nevében, és hirtelen olyan emberek is megjelentek a képernyőn, akikről soha nem gondoltuk volna, hogy valaha is ott látjuk őket, ráadásul pulóverben. Amikor először játszották le, szintén a tévében, azt a bizonyos dalt, a mostani himnuszt, és eszünkbe se jutott, hogy úgy kell ér-

teni, hogy éppen mi, magyarok lennénk a „kegyetlen ellenségek”, a balsorsok a másik himnuszából. Amikor valakit olyan emberi helyzetben láthattunk, hogy éppen mérik a vérnyomását, pedig korábban csak istenként mutatták minden nap, mint akinek nincs is vére és vérnyomása, és kicsivel azután, amikor már nem élt, hirtelen az aranycsapjait is megnézhettük a fürdőszobájában. Mindezek a pillanatok mind '90 előtt voltak, a '90-ben születettek lemaradtak róluk.

Azokban a percekben valami miatt azt gondoltuk, hogy sok van, mi csodálatos, de az embernél nincs semmi csodálatosabb. Hittük, hogy tiszta lappal fogunk kezdeni, hogy új időszámítás jön '90-től, és hogy hirtelen az emberek is mind kicserélődtek csodálatos emberekre, kivéve a terroristákat, de ők úgyis a sötétben bujkáltak éppen. Azok, akik '90-ben születtek, nem láthatták, hogy az ember a legragyogóbb esélyeket is milyen gyorsan és könnyen képes elrontani, és hogy a csodákat ingyen adják, de nekünk kell jól élni velük.

Persze, kis odafigyeléssel mindezekre az is rájöhet, aki lemaradt a forradalomról. Rengeteg más tanulságos időszak volt még a történelemnek, és ebben a pillanatban is a világ sok részén zajlanak még a romániai forradalomnál is megrendítőbb események. Tulajdonképpen jobb lett volna, ha meg sem történik mindaz, ami elvezetett a forradalomhoz, és így még az se lenne baj, ha mindannyian olyanok lennénk, mintha '90-ben születünk volna.